

[13]

Tria de llengües

L'aparador lingüístic

LLENGUA I DOCÈNCIA

La docència és la funció universitària per excel·lència. Precisament, els índexs de docència en català són els indicadors més habituals a l'hora de valorar el grau de catalanització d'una universitat, tot i que no haurien de ser els únics. A l'hora de descriure els usos lingüístics docents, es pot distingir entre l'ensenyament de grau i el de postgrau.

En l'ensenyament de grau la docència s'imparteix majoritàriament en català, per bé que el castellà hi és present en un percentatge molt important. La presència d'altres llengües (especialment l'anglès) encara és minoritària i destaca especialment en els ensenyaments filològics i de traducció. Aquesta distribució de la docència entre el català i el castellà no és uniforme, sinó que varia en funció de les universitats i dels ensenyaments. Tanmateix, la majoria d'universitats catalanes tenen entre un 60% i un 65% de classes de primer i segon cicle en català.

Ampliació de continguts

Hi ha tres elements que atenuen aquesta preponderància del català en la docència de grau. Són aquests:

[1] El descens del català en els usos docents escrits. Els estudis mostren que el professorat fa un ús menor de la llengua catalana en l'àmbit docent escrit. Per exemple, segons un estudi efectuat a la Universitat Politècnica de Catalunya el curs 2002-2003, el 59,4% d'ús oral de català per impartir classe baixa al 54,5% d'ús escrit del català a la pissarra i al 53% d'ús del català en el material de suport (apunts, exercicis...). Segurament, aquest descens es pot atribuir a una major inseguretat del professorat a mantenir el català en el canal escrit.

[2] La poca bibliografia recomanada en català. És sabut que la bibliografia que el professorat recomana és un complement important per a la docència. En el cas de la universitat catalana, la major part de bibliografia recomanada és en castellà. Les úniques dades que existeixen del percentatge de bibliografia recomanada en català són de la Universitat de Barcelona, i es van recollir el curs 1997-1998. Segons aquestes dades, durant aquell curs el 60,8% de la bibliografia recomanada va ser en castellà, el 23,5% en anglès, el 8,4% en català i el 5,6% en francès.

[3] L'hàbit de deixar d'utilitzar el català com a llengua de docència quan és present a l'aula un estudiant de mobilitat. La presència a l'aula d'un estudiant de mobilitat fa que moltes vegades un professor que imparteix habitualment les classes en llengua catalana decideixi utilitzar la llengua castellana, tot i que ell no estigui obligat per llei a aquest canvi lingüístic i que les universitats catalanes ofereixin cursos de català, en molts casos gratuïts, als alumnes no catalanoparlants.

La docència de postgrau té menys presència de la llengua catalana que la docència de grau. Tot i que hi ha molt poques dades recollides de postgrau, en els últims anys la internacionalització creixent d'aquesta docència està provocant un retrocés progressiu del català, a favor del castellà i de l'anglès.

Exemple

Segons un estudi que es va fer a la Universitat de Barcelona durant el curs 1996-1997, el 51,2% dels cursos de doctorat d'aquesta universitat van ser en català, el 48,3% en castellà i el 0,4% en anglès.

El català és la llengua majoritària de docència en els estudis de grau, seguida de prop per la llengua castellana.

LA LLENGUA EN ALTRES ÀMBITS UNIVERSITARIS: RECERCA, ADMINISTRACIÓ I USOS INTERPERSONALS

Cal dedicar a la recerca, l'administració i els usos interpersonals un apartat especial dins de l'aparell lingüístic, perquè juntament amb la docència són peces fonamentals a l'hora de poder fer una radiografia adequada dels usos lingüístics universitaris.

La recerca és l'altra gran funció social de la universitat. En aquest cas, es pot recórrer a indicadors lingüístics tals com la llengua de les tesis o la llengua dels articles i comunicacions.

La llengua de les tesis és majoritàriament el castellà, tal com es pot observar a través de les dades que es presenten a continuació referents a dues universitats catalanes:

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Curs	Català	Castellà	Anglès	Altres llengües
1989-1990	30%	69,1%	0,9%	-
2003-2004	36,9%	55,3%	6,4%	1,4%

UNIVERSITAT POLITÈCNICA DE CATALUNYA

Curs	Català	Castellà	Anglès	Altres llengües
2000-2001	16%	62%	21%	1%
2003-2004	7,04%	53,12%	38,28%	1,56%

Es pot observar, doncs, que en ambdues universitats els percentatges no varien gaire d'un curs a l'altre, tot i que a la UB s'utilitza més la llengua catalana per redactar tesis.

La **preponderància del castellà en les tesis doctorals** està relacionada tant amb la naturalesa dels tribunals de les tesis amb professors d'universitats de la resta de l'Estat espanyol, com amb les possibilitats de difusió que tindrà una tesi escrita en una llengua de més difusió.

D'altra banda, **la llengua majoritària dels articles i les comunicacions científiques és l'anglès**, seguida a distància pel castellà.

Exemple

Així, segons les dades de la Universitat Rovira i Virgili del curs 2002-2003, el 65,6% de les comunicacions científiques són en anglès, el 27,3% en castellà i el 5,9% en català, mentre que el 74,8% dels articles de recerca són en anglès, el 18,6% en castellà, el 3,7% en català i el 2,7% en francès. Aquestes dades indiquen amb claredat la preponderància de l'anglès com a llengua internacional de recerca.

La llengua de l'administració universitària és preferentment el català. Així, és en aquesta llengua que s'escriuen les **comunicacions** internes i les externes, llevat de les que s'adrecen fora del territori de parla catalana. També és el català, en general, la llengua inicial d'**atenció al públic**, per bé que en l'àmbit oral sovint es canvia al castellà quan l'administrat empra aquesta llengua, i en algunes ocasions també a l'anglès. En els **usos institucionals orals** el català també predomina en les reunions dels òrgans de gestió, al costat del castellà.

Fins ara s'ha fet referència als usos lingüístics formals o institucionals (llengua de docència, de recerca i d'administració), però és obvi que els usos interpersonals són un àmbit prou rellevant per descriure l'aparador lingüístic universitari. Parlar d'**usos interpersonals** fa referència, és clar, a les converses col·loquials entre estudiants, entre professors, entre estudiants i professors, etc.

Malgrat que no s'ha fet cap estudi en l'àmbit universitari, estudis generals de la població demostren que la llengua de les relacions intragrupals (entre persones del mateix grup lingüístic) és la pròpia del grup: així, entre universitaris catalanoparlants s'utilitza el català i entre universitaris castellanoparlants s'utilitza el castellà. En canvi, en les **relacions intergrupals** (entre persones de diferents grups lingüístics) **la llengua predominant és el castellà**.

El català no té el mateix grau d'ús en tots els àmbits universitaris, i en l'àmbit on els seu ús és menys elevat és en el de la recerca.

UN APARADOR DINÀMIC

Fins ara s'ha fet un retrat lingüístic de la universitat catalana en aquest tombant de segle. Evidentment, qualsevol descripció excessivament sincrònica pot esdevenir incompleta si no s'esmenten les tendències i evolucions en què s'inscriu aquest retrat.

La història recent d'aquest aparador és prou coneguda: al segle passat, després dels quaranta anys de dictadura franquista, caracteritzats per la prohibició de la llengua catalana, es va fer un esforç important durant els anys setanta i vuitanta perquè la universitat catalana tornés a ser també lingüísticament catalana. Aquest esforç de **normalització lingüística** a les universitats va ser

protagonitzat pels gestors universitaris i per tot el col·lectiu de professors i personal d'administració i serveis, que van aconseguir **retornar al català el caràcter de llengua de ciència i d'administració**, una funció rellevant per a la seva recuperació social.

Durant la dècada dels noranta els **índexs de docència** en català van parar de créixer, i en el tombant de segle aquests indicadors han començat a mostrar una **tendència a la baixa per al català a favor del castellà**.

Exemple

Per exemple, a la UPC l'índex de docència en català el 1998 era del 62,8% i el 2002, del 59,4%; i a la UB el curs 1995-1996 era del 72,63% i el 2002-2003, del 64,5%.

L'espai europeu d'educació superior incrementa la internacionalització de la docència universitària, especialment en els estudis de postgrau, que en molts casos es caracteritzen per buscar encara més l'alumnat internacional. Aquest fet facilita l'**increment del multilingüisme** en el postgrau, en especial un increment de l'anglès.

Quin és, doncs, l'aparador lingüístic de la universitat catalana? Es pot parlar d'una **institució multilingüe** en què **tres llengües predominen en diferents àmbits d'ús**: el català, en els usos administratius i institucionals i part de la docència (cursos de grau); el castellà, en les tesis i la bibliografia recomanada; l'anglès, en la recerca (articles i comunicacions); i el català i el castellà, en la docència de postgrau i en els usos interpersonals. Aquest multilingüisme es veu enriquit per la presència minoritària d'altres llengües en àmbits concrets de docència i de recerca (com ara el francès i l'alemany, entre d'altres).

A més de multilingüe, la universitat catalana és lingüísticament **dinàmica**, perquè s'observen tendències i evolucions en el terreny lingüístic, com ara el creixement de l'ús de l'anglès en el postgrau o bé un cert estancament, o lleuger descens, en el cas de l'ús del català.

Ampliació de continguts

És difícil assenyalar les causes d'aquest estancament a la baixa. Hi ha dos elements que hi poden haver influït:

[1] La insuficiència del marc legal

El 1983 el Parlament de Catalunya va aprovar la Llei de normalització lingüística, que va servir per emparar legalment el procés de recuperació de la llengua catalana. La Llei i la seva aplicació van ser especialment ambicioses en àmbits com ara l'ensenyament primari i el secundari, l'Administració local i autonòmica o els mitjans de comunicació propis. Però en altres camps, com ara l'ensenyament universitari, la Llei va servir sobretot per despenalitzar i legitimar l'ús del català (article 16: "En els centres d'ensenyament superior els professors i els alumnes tenen dret a expressar-se en cada cas, de paraula o per escrit, en la llengua oficial que prefereixin"). Amb aquest marc legal, doncs, la universitat catalana va poder catalanitzar l'administració i donar lliure opció de llengua en la docència; això va comportar, d'entrada, arribar al 65% de docència en català, i posteriorment, estancar-s'hi.

L'any 1998 el Parlament de Catalunya va aprovar una segona llei de normalització lingüística, anomenada Llei de política lingüística, que mantingué la mateixa referència a la llibertat d'opció, seguint l'esperit redactor de legitimitat del català dels vuitanta (article 22: "En els centres d'ensenyament superior i universitari, el professorat i l'alumnat tenen dret a expressar-se en cada cas, oralment o per escrit, en la llengua oficial que prefereixin"). Es pot dir, doncs, que el marc legal actual fa que s'hagi tocat sostre en els índexs de docència en català, perquè no s'han activat mesures efectives complementàries a l'opció de llengua per augmentar la docència en català. Durant la dècada dels noranta les universitats catalanes van intentar aplicar la llei més favorablement al català, regulant que els professors universitaris, a més de saber castellà (tal com estableix la Constitució espanyola per a tots els ciutadans), també haguessin de saber català. En aquells moments aquest requisit no va ser aplicat i en l'actualitat s'intenta que sigui tingut en compte.

[2] La internacionalització de la docència universitària

Si els límits del marc legal poden ajudar a interpretar l'estancament de la docència en català, la internacionalització de l'ensenyament universitari pot emmarcar-ne el retrocés. En aquest sentit, convé dir que les universitats i l'Administració catalana fan una política eficaç perquè els estudiants de mobilitat que accedeixen a aquestes universitats, si volen, aprenguin català (hi ha cursos gratuïts de llengua catalana i recursos de tota mena), però no han tingut èxit fins ara quant a evitar que alguns d'aquests estudiants demanin un canvi de llengua a classe i, doncs, un retrocés del català a la universitat.

En aquest apartador, en molts casos els estudiants poden triar utilitzar el català o el castellà, perquè totes dues són llengües oficials a la universitat. Aquest dret de tria no només és emparat pel marc legal, sinó també per la pràctica quotidiana, on en general hom pot fer un **ús actiu d'una llengua o l'altra a classe i a l'administració. L'ús passiu, en canvi, no permet l'opció de llengua**, perquè rarament l'estudiant pot triar per exemple l'idioma en què s'imparteix la classe o en què pot consultar la bibliografia.

L'ensenyament universitari cada vegada tendeix més al multilingüisme, i si no es fa una bona planificació lingüística el nivell d'ús del català pot recular.

5

Argumenta és un projecte dels serveis lingüístics de nou universitats catalanes (Universitat de Barcelona, Universitat Autònoma de Barcelona, Universitat Politècnica de Catalunya, Universitat Pompeu Fabra, Universitat de Girona, Universitat de Lleida, Universitat Rovira i Virgili, Universitat Oberta de Catalunya i Universitat de Vic), que han dirigit els serveis lingüístics de la Universitat Autònoma de Barcelona i de la Universitat Politècnica de Catalunya.

Argumenta ha tingut el suport de la Secretaria d'Universitats i Recerca del Departament d'Educació i Universitats i la col·laboració de la Secretaria de Política Lingüística del Departament de Presidència de la Generalitat de Catalunya.

La unitat 13 d'Argumenta ha estat elaborada per Mònica Batet Boada i Jordi de Bofarull Bertran. L'edició d'aquesta unitat s'ha tancat al setembre de 2006.

Si voleu citar aquest material podeu fer-ho de la manera següent:

Serveis lingüístics de la UB, UAB, UPC, UPF, UdG, UdL, URV, UOC, UVIC. *Argumenta* [en línia]. Barcelona: setembre 2006 [Data de consulta: dd-mm-aa]. Unitat 13. Quina llengua trio. Disponible a: <<http://www.uab.cat/servei-llengues>>.

Els continguts d'Argumenta estan subjectes a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 2.5 de Creative Commons.

